

LIBRIS

XI
OPERE

William
SHAKESPEARE

Richard al II-lea
Henric al IV-lea, Partea întâi
Henric al IV-lea, Partea a doua

William Shakespeare

William Shakespeare

Opere XI

Cuprins

Richard al II-lea / 5

Trădări, umbre, anamorfoze:

Richard al II-lea – Pia Brînzeu / 7

Richard al II-lea

Traducere și note de *George Volceanov / 39*

Henric al IV-lea

Partea întâi / 163

Curtea Regală, rebelii și interlopții

sau

Lumea lui Falstaff și a prințului (chipurile) indolent –

George Volceanov / 165

Henric al IV-lea

Partea întâi

Traducere și note de *George Volceanov / 187*

Henric al IV-lea

Partea întâi / 313

Falstaff și politica: *Henric al IV-lea*, Partea a doua,

sau

Părinteasca binecuvântare a desfrânatului mentor –

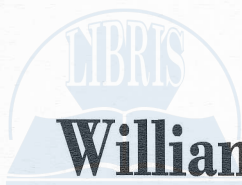
Emil Sîrbulescu / 315

Henric al IV-lea

Partea a doua

Traducere de *Lucia Verona*

Note de *George Volceanov / 333*

William Shakespeare

Opere XI

Ediție coordonată și îngrijită de George Volceanov

Richard al II-lea

Traducere și note de George Volceanov

Prefață de Pia Brînzeu

Henric al IV-lea

Partea întâi

Traducere, prefață și note de George Volceanov

Henric al IV-lea

Partea a doua

Traducere de Lucia Verona

Prefață de Emil Sîrbulescu

Note de George Volceanov

București, 2016

TRĂDĂRI, UMBRE, ANAMORFOZE: RICHARD AL II-LEA

Richard al II-lea

Richard al II-lea (1367-1399) a fost un rege englez care a domnit din 1377 până în 1399. El a fost al zecelea rege din dinastia Plantagenet și al șaselea rege din dinastia Lancaster. Richard al II-lea a fost un rege care a domnit într-o perioadă de instabilitate și conflict în Anglia. El a fost un rege care a domnit într-o perioadă de instabilitate și conflict în Anglia. El a fost un rege care a domnit într-o perioadă de instabilitate și conflict în Anglia.

Richard al II-lea a fost un rege care a domnit într-o perioadă de instabilitate și conflict în Anglia. El a fost un rege care a domnit într-o perioadă de instabilitate și conflict în Anglia. El a fost un rege care a domnit într-o perioadă de instabilitate și conflict în Anglia.

Richard al II-lea a fost un rege care a domnit într-o perioadă de instabilitate și conflict în Anglia. El a fost un rege care a domnit într-o perioadă de instabilitate și conflict în Anglia. El a fost un rege care a domnit într-o perioadă de instabilitate și conflict în Anglia.

TRĂDĂRI, UMBRE, ANAMORFOZE: *RICHARD AL II-LEA*

Scrisă probabil în 1595, *Richard al II-lea* este prima piesă din a doua tetralogie a lui William Shakespeare, urmată de *Henric al IV-lea* (Părțile întâi și a doua) și *Henric al V-lea*. Din punct de vedere istoric, aceste piese anticipează o altă tetralogie, deja cunoscută publicului, reprezentată de *Henry al VI-lea* (Părțile întâi, a doua și a treia) și *Richard al III-lea*. Cele două tetralogii se întind pe perioada 1399-1485, iar dacă adăugăm și ultimele două piese istorice ale dramaturgului, *Regele Ioan* (1596) și *Henric al VIII-lea* (1613), perspectiva devine și mai largă, cuprinzând perioada dintre 1199 (venirea la putere a regelui Ioan-fără-Țară) și 1547 (moartea lui Henric al VIII-lea).

Cele două tetralogii dovedesc uriașa apetență a publicului renascentist pentru istoria Angliei, dar și felul cum Shakespeare a contribuit la dezvoltarea unui gen cultivat mai mult atunci decât astăzi sau cum a evoluat trupa lui de actori în interpretarea unor piese îndepărtate, aparent, de realitatea contemporană lor. În plus, așa cum subliniază și Paulina Kewes¹, dacă atât comediile, cât și

---

1. Paulina Kewes, „The Elizabethan History Play: A True Genre?“, *A Companion to Shakespeare's Works*, Volume II: *The Histories*, Richard Dutton, Jean E. Howard (ed.), Blackwell, Oxford, 2003, pp. 177-178.

tragediile se încheie cumva, într-un mod mai mult sau mai puțin fericit, piesele istorice nu pot o face definitiv, pentru că istoria nu-și oprește cursul; pe de altă parte, nici începutul unei piese istorice nu este spontan, pentru că este vorba despre un continuum al evenimentelor care trebuie integrate într-un context mult mai larg. Prin urmare, spectatorii lui Shakespeare erau invitați să privească istoria ca pe un proces cuprinzător și dinamic, unde prezentul și viitorul deveneau foarte repede trecut, iar „înainte” și „după” izolau doar pe moment evenimentele încadrate în fluxul continuu al istoriei.

Traducerea din volumul de față prezintă ultimul an din viața lui Richard al II-lea: 1399. Graham Holderness² este de părere că decizia de a începe piesa tocmai atunci se bazează pe faptul că Shakespeare a găsit momentul istoric ca fiind „punctul culminant al conflictului dintre monarhie și feudalism, derulat în timpul domniei lui Richard” și că dramaturgul a înțeles istoria medievală într-o manieră mult mai complexă și mai detaliată decât au făcut-o colegii lui de breaslă.

Ajuns pe tron în 1377, la doar zece ani, când bunicul său, Eduard al III-lea, s-a stins din viață, iar tatăl său, Edward de Woodstock, cunoscut drept Prințul Negru, nu mai trăia nici el, Richard s-a impus mai mult ca un patron al artelor și al arhitecturii, și nu ca un războinic învârtejit, așa cum erau predecesorii lui. Totuși, în ultima perioadă a vieții sale, a ajuns să reacționeze dur atunci când autoritatea îi era atacată, când supușii nu îl ascultau fără crâcneli sau când era criticat pentru că nu își respecta promisiunile, precum cea de a ușura povara impozitelor. A fost detronat de Henry Bolingbroke, ducele de Hereford, Lancaster și Derby. Probabil tot din ordinele acestuia a fost apoi ucis. Nu avea decât treizeci și patru de ani.

În piesă, Richard și Henry se întâlnesc încă din prima scenă, unde Henry îl acuză pe Thomas Mowbray, ducele de

---

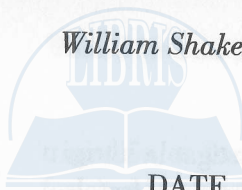
2. Graham Holderness, *Shakespeare's History*, Gill and Macmillan, Dublin, 1985, pp.40, 44.

Norfolk, că ar fi tănuit o sumă mare de bani, ar fi instigat la intrigi împotriva regelui și, mai presus de toate, l-ar fi ucis pe fratele regelui, Thomas Woodstock, ducele de Gloucester. În realitate, deși nu l-a ucis pe Gloucester, Mowbray își recunoaște vina de a nu fi oprit crima poruncită chiar de Richard. Atât regele, cât și tatăl lui Bolingbroke, John de Gaunt, încearcă să-i împace pe cei doi, dar, nereușind în eforturile lor, Richard le cere să decidă prin duel cine va fi învingătorul, pentru ca apoi, surprinzător, să oprească lupta și să-i alunge pe amândoi în exil.

Când moare John de Gaunt, Richard îi preia toată averea. Nobilii sunt revoltați și îl critică pe Richard al II-lea că a furat averea moștenită de Henry, că risipește banii Angliei în războiul cu Irlanda, că împovărează poporul cu dări și pe nobili cu amenzi pentru crime comise de strămoșii lor. Îl vor ajuta pe Bolingbroke să se întoarcă în secret și să îl înlocuiască pe rege. Singurul care li se opune este ducele de York, dar în curând i se va alătura și el lui Bolingbroke. Richard se retrage la Castelul Flint cu aliați loiali, printre care și episcopul de Carlisle. Acolo, Bolingbroke îi cere lui Richard să facă pace, dorind să primească înapoi moștenirea lăsată de tatăl său, dar Richard își dă seama că Bolingbroke vrea să-i uzurpe tronul, ceea ce se și întâmplă când, în cele din urmă, Bolingbroke îi va cere coroana și va sui pe tron ca regele Henric al IV-lea. Actul infam de uzurpare va pricinui decăderea țării. Viitorul sumbru al Angliei este prezis de episcopul de Carlisle, în opinia căruia țara va ajunge să geamă de durere, sângele va îngrășa solul Angliei și „războaie crâncene-or să-i facă / Pe frați să se omoare între ei” (IV, 1). Richard este închis la castelul Pomfret și ucis de Piers de Exton. Henric declară că, deși l-ar fi dorit mort pe Richard, nu a dat dispoziții să fie ucis. Ca urmare, îl va pedepsi pe Exton, alungându-l din țară, și va hotărî să meargă în pelerinaj la Ierusalim pentru a-și ispăși păcatele.

DATE, SURSE ȘI ALTE NEDUMERIRI

Bucuros de succesul tetralogiei anterioare, Shakespeare hotărăște să extindă perioada istorică descrisă până atunci, întorcându-se spre secolul al XIV-lea. O face probabil în 1594-1595, deși nu este, totuși, exclus ca piesa să fi fost scrisă mai devreme. Ca în multe alte cazuri legate de opera lui Shakespeare, ne învârtim într-o zonă a misterului, pe care nimic nu îl mai poate lămuri astăzi. Ceea ce se știe ferm este că piesa a apărut în Registrul Papetarilor la 29 august 1597; tot atunci a fost publicată prima ediție *in-cuarto*, urmată imediat de alte două ediții, la a treia adăugându-se și numele autorului. Este singura piesă a lui Shakespeare care a cunoscut trei ediții în doi ani, dovadă că a fost foarte populară în epocă. A urmat în 1608 un al patrulea *in-cuarto*, în 1615 al cincilea, iar în 1623 varianta *in-folio*, publicată de John Hemming și Henry Condell, cei doi actori care au publicat piesele lui Shakespeare la șapte ani după moartea autorului, dorind să le salveze de la uitare.

Toate variantele diferă în mod semnificativ, în special în celebra scenă a abdicării din Actul IV, care începe cu replica lui Northumberland „Binevoii, domnilor, s-aprobați / Cererea Camerei Comunelor?” și se încheie cu cea a lui Bolingbroke: „Miercurea viitoare proclamăm / Încoronarea. Lorzi, vă pregătiți / Cu toții pentru-acest eveniment” (IV, 1). Ea apare într-o variantă mai scurtă în ediția a patra a piesei și într-una mai extinsă în cea din 1615. Editorii de azi nu reușesc nicidecum să cadă de acord asupra diferențelor textuale: unii spun că scena a existat de la bun început și a fost tăiată de cenzură, atât pentru că redă în detaliu o rebeliune împotriva unui monarh, cât și pentru există în ea scena oglinzii, un obiect interzis de regina Elisabeta, care îmbătrânea și nu voia să-și mai vadă propria imagine reflectată în vreun fel. Scena ar fi fost adăugată ulterior, după unii, ca o reconstrucție din

memorie³, iar după alții ar fi fost scrisă special pentru spectacolul jucat la teatrul The Globe în data de 7 februarie 1601⁴. Data se leagă de evenimentele provocate de Robert Devereux, conte de Essex, care plănuia să o oblige pe regină să schimbe guvernul, mai ales pe unul dintre consilierii ei, Sir Robert Cecil. În acest scop, oamenii lui au cerut ca trupa de actori a lui Shakespeare să dea un spectacol în care să fie inclusă scena abdicării lui Richard al II-lea. Intenția deliberată a conspiratorilor era aceea de a instiga londonezii la revoltă prin oglindirea indirectă a tensiunilor existente între Essex și adversarii săi politici, tensiuni începute în anul 1599, cu ocazia unei ratate campanii militare a lui Essex în Irlanda. Actorii au refuzat, susținând că piesa era cu totul demodată și, prin urmare, neinteresantă pentru public, dar li s-a oferit o sumă mare de bani și, astfel mituiți, au inclus scena abdicării, fie că ea exista deja, fie că a fost scrisă special pentru această ocazie. De bună seamă, în oricare dintre variante, Shakespeare a fost implicat în mod direct.

Essex intenționa să-și aresteze dușmanii la mijlocul lunii februarie, dar și-a schimbat planurile după seara spectacolului, organizând rebeliunea a doua zi, în 8 februarie 1601. Se vedea ca un fel de salvator al Angliei: în opinia sa, regina Elisabeta, la cei șaiszeci și șapte de ani ai săi, era prea în vârstă pentru a mai conduce bine țara și el spera ca piesa să convingă publicul să i se alăture. Efectul avut asupra londonezilor a fost nul: nu a urmat nici o răscoală, probabil și pentru că faptele istorice petrecute cu două secole înainte provocau o oarecare simpatie pentru regele detronat. Denunțat ca trădător, Essex a fost arestat, închis în Turnul Londrei

---

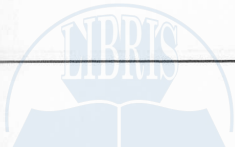
3. Vezi Stanley Wells, Introduction, în *Richard II*, New Penguin, London, 1969, pp. 12, 269; *Oxford Textual Companion*, Gary Taylor, Stanley Wells (ed.), Clarendon Press, Oxford, 1988, p. 307; G. Blakemore Evans (ed.), *The Riverside Shakespeare*, Houghton-Mifflin, Boston, New York, 1997, p. 879.

4. Laurie Maguire, *Shakespearean Suspect Texts: The "Bad" Quartos and Their Contexts*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, p. 298.

și apoi decapitat. În mod ciudat, autoritățile nu s-au sesizat cu privire la scena abdicării și nici autorul, nici actorii nu au avut de suferit. Astăzi, explicația se reduce la nivelul simplelor speculații: fie că Lordul Șambelan și / sau Francis Bacon le-au luat apărarea, fie că însăși regina Elisabeta i-a privit cu îngăduință. Este cunoscută afirmația făcută de ea lui William Lambarde, unul dintre curtenii ei: „Eu sunt Richard al II-lea, nu știi?”. Asemănarea se baza pe faptul că niciunul dintre monarhi nu avea urmași și ambii se bizuiau pe favoriți, mai bine zis pe lingușitori investiți cu mari puteri politice. Regina s-a mai plâns că piesa a fost jucată de patruzeci de ori „pe străzi și prin case” și, totuși, trupei lui Shakespeare i s-a mai cerut să dea un spectacol în 24 februarie 1601, în ajunul execuției lui Essex.

În ceea ce privește sursele istorice folosite de Shakespeare, ele sunt numeroase. Cea mai importantă este *Chronicles of England, Scotland and Ireland (Cronicile Angliei, Scoției și Irlandei)* de Raphael Holinshed, cunoscută lui Shakespeare probabil din ediția a doua, publicată în 1587. Aici dramaturgul a găsit nu numai detaliile istorice necesare oglinzirii fidele a epocii lui Richard al II-lea, ci și o prezentare colorată a evenimentelor, completată de comentariile și reflecțiile lui Holinshed. Se pare că Shakespeare a consultat și *Anglica Historia (Istoria Angliei, 1555)* de Polydore Vergil, *Cronicile* lui Jean Froissart și *The Union of the Two Noble and Illustre Famelies of Lancaster and Yorke (Unirea celor două nobile și vestite case, de Lancaster și York, 1548)* de Edward Hall.

Nici sursele literare nu sunt de neglijat. Iată-le pe cele mai importante: *King Johan (Regele John, 1530-1536)* de John Bale, *Richard Tertius (1579)* de Thomas Legge, piesa anonimă *The Famous Victories of Henry the Fifth (Celebrele victorii ale lui Henric al V-lea, 1580)*, piesele istorice ale lui Christopher Marlowe (*Tamburlaine, 1587* și *Eduard al II-lea, 1592*), *The First Four Books of the Civil Wars between the Two Houses of Lancaster and*

York (Primele patru cărți ale războiului civil dintre cele două case de Lancaster și York, 1595) de Samuel Daniel și *Woodstock (1592-93)*, o piesă anonimă care prezintă evenimentele ce preced sfârșitul lui Richard și, de aceea, e numită uneori *Richard II*, Partea întâi, deși, cu certitudine, autorul ei nu a fost Shakespeare. Asemănări numeroase s-au stabilit și cu piesele *Eduard al III-lea (1596)* și *Edmund Ironside (1588)*, atribuite, cel puțin parțial, lui Shakespeare⁵. Din pamfletul lui Thomas Nashe *Christ's Tears over Jerusalem (Lacrimile lui Hristos vărsate pentru Ierusalim, 1593)*, Shakespeare a putut prelua meditațiile moralizatoare despre slăbiciunea umană, iar în scena oglinzii din Actul IV s-a inspirat din *A Mirror for Magistrates (Oglindă pentru magistrați, 1555)*, o foarte populară colecție de poeme despre decăderea unor celebri oameni politici, ale căror stafii își examinează viața în fața unei oglinzi, oferind, prin destinul lor, o lecție pentru generațiile următoare. Astfel, piesa se încadrează și ea în tradiția *de casibus*, pornită de Boccaccio în *De Casibus Virorum Illustrium (Despre soarta unor oameni celebri, 1355-1360)* și continuată în Anglia de Geoffrey Chaucer și John Lydgate, scriitori apreciați de Shakespeare. Privindu-se în oglindă, Richard al II-lea meditează asupra destinului său, îndemnându-ne și pe noi să reflectăm asupra unor concepte și probleme social-politice etern prezente, cum ar fi, bunăoară, imperiile, națiunile, statul, conflictul dintre atitudinile etice și cele politice, libertatea monarhilor sau cea a indivizilor obișnuiți dintr-o societate plină de restricții.

---

5. Vezi George Volceanov, *The Shakespeare Canon Revisited*, Ed. Niculescu, București, 2005, pp. 202-207; Eric Sams, „Introduction”, *Shakespeare's Edward III*, Yale University Press, New Haven, London, 1996, p. 160; Giorgio Melchiori, Introduction, în *King Edward III*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998, pp. 41-43.